

Hälso- och sjukvårdsförvaltningen

TJÄNSTEUTLÅTANDE
2012-12-07

HSN 2016-4618

Handläggare:
Berit Ekedahl

Hälso- och sjukvårdsnämnden
2017-01-31, P [xx]

Svar på skrivelse från Håkan Jörnehed (V) om vårdköer inom vården för transpersoner

Ärendebeskrivning

I en skrivelse till hälso- och sjukvårdsnämnden önskar Håkan Jörnehed (V) svar på frågor om vårdköer med mera för transpersoner som önskar utredning, behandling och tillstånd för byte av juridiskt kön och underlivskirurgi.

Beslutsunderlag

Hälso- och sjukvårdsdirektörens tjänsteutlåtande, 2012-12-07
Skrivelse från Håkan Jörnehed (V)

Förslag till beslut

Hälso- och sjukvårdsnämnden beslutar

att anse skrivelsen besvarad.

Förvaltningens motivering till förslaget

Bakgrund

I skrivelsen lyfter Håkan Jörnehed problemet med långa väntetider för personer som önskar byta juridiskt kön och göra underlivskirurgi. Antalet personer som söker kontakt med vården för ett eventuellt könsbyte har ökat och bidragit till ökade väntetider. En sammanlagd processtid på flera år med väntan och ovisshet tär på den psykiska hälsan. Väntetider för både unga och äldre transpersoner att komma i kontakt med psykiatrin för att ha någon att tala med under denna process menar Jörnehed vara för lång.

Håkan Jörnehed frågar om åtgärder vidtagits och i så fall vilka, för att minska vårdköerna för transpersoner som önskar utredning, behandling och tillstånd för byte av juridiskt kön samt underlivskirurgi? Hur förbättrar vi vårdkedjan och minskar trösklarna för transpersoner att få kontakt med psykiatrin i rimlig tid? Hur ökar vi kunskapen om transpersoners liv och livsvillkor inom psykiatrin?

Efterfrågan

Barn och unga som söker sjukvårdens insatser tas emot vid teamet för könsidentitetsutredningar av unga vid BUP konsultenhet på Astrid Lindgrens barnsjukhus. Cirka 70 procent av patienterna är från Stockholms län och 30 procent från övriga delar av Sverige. Antalet vård sökande ökade från drygt 20 stycken år 2013 till cirka 200 stycken år 2016 och medelåldern är 15 år.

Vården för vuxna finns på ANOVA, ett högspecialiserat centrum med öppenvårdsverksamhet för bland annat patienter med könsidentitetsproblematik. ANOVA utreder, behandlar och samordnar patientens vård med andra vårdgivare, varefter vårdprocessen framskrider. Antalet patienter som diagnostiserats med transsexualism, och blivit aktuella för en utredning och behandling, har tredubblats sedan 2014 och uppgår till nästan 400 i slutet av 2016. Andelen patienter från övriga delar av Sverige har under samma period ökat från 10 till 85 patienter och utgör nu drygt 20 procent av patienterna.

Vänte- och behandlingstider

Tiden som det tar från det att patienten söker kontakt med vården till dess att könskorrigering operation är genomförd kan variera från person till person och mellan barn och vuxna personer. En kombination av patientens individuella förutsättningar och önskemål, landstingsvårdens kapacitet samt Socialstyrelsens krav och handläggningstider påverkar den sammanlagda processlängden.

Väntetiden till ett första besök inom barn- och ungdomspsykiatri är för lång, för närvarande drygt 11 månader till ett första besök. Därför stärktes mottagningen i januari 2016 med en psykologtjänst. Dock var det svårt att rekrytera en psykolog med lite längre erfarenhet så anställningen kom i gång först i oktober. En psykolog har också projektanställts i två år för att kartlägga hela utrednings- och bedömningsprocessen med syfte att identifiera om väntetiderna kan kortas genom att effektivisera och kvalitetssäkra utredningsförfarande, samverka med relevanta vårdaktörer och ge behandlingsinsatser vid mest gynnsamma tidpunkter.

Den sammanlagda processtiden för vuxna är för närvarande cirka 4,5 år. Väntetider finns för närvarande både till landstingsvården och för att få Socialstyrelsens avgörande av patientens ansökan om att få byta juridiskt kön och att få genomgå en underlivsoperation. Väntan på landstingsvård som inte är medicinskt betingad och förlänger hela vårdprocessen, finns framför allt i början och i slutet av vårdkedjan. Den uppgår för de som

opereras för att få en slida till ungefär 12 månader. Motsvarande väntetid för personer som önskar en penis är 24 månader.

Därutöver finns det även väntetider till vissa insatser under processens gång som inte brukar förlänga den sammanlagda processtiden. Det gäller en vanligen 12 månader lång period av real life experience (RLE), då patienten ska leva i sitt önskade kön. Samtidigt med RLE får patienten andra behandlingar, såsom logopedi och endokrinologi, som kan ha väntetider¹.

Utredning och behandling

84 procent av patienterna som kontaktar den allmänpsykiatriska vården för en första bedömning och remiss till ANOVA får en besökstid inom vårdgarantins 30 dagar. Om patienten väljer att själv kontakta ANOVA är väntetiden till ett första besök för närvarande sex månader. Den långa väntetiden hänger samman med en kombination av för få psykiatriker och ökad tillströmning av patienter de senaste åren. 2016 och 2017 har hälso- och sjukvårdsförvaltningen gett ANOVA ökade resurser med sammanlagt 15 procent jämfört med tidigare år i syfte att minska väntetider och därmed uppnå en bättre tillgänglighet.

Beslut i Socialstyrelsens Rättsliga råd

Efter landstingets grundläggande utredning och behandling kan patienten ansöka till Socialstyrelsens rättsliga råd om att byta juridiskt kön och genomgå underlivskirurgi. Hittills har Rättsliga rådet avvisat ansökningar där patientens behandlingstid i landstinget varit kortare än 24 månader. Rådet brukar fatta sitt beslut mellan sju och nio månader efter inkommen ansökan.

Operation av könsorgan

Väntetiderna till könskorrigering operation vid Karolinska sjukhuset är för närvarande cirka sex månader när det gäller en slida. 16 patienter väntar på penisoperation varav två patienter har väntat närmare 18 månader på grund av patientvald väntan. 14 patienter har väntat mellan tre och tio månader. Sjukhuset behöver fler specialistsjuksköterskor men tillgången är begränsad. Arbete pågår även för att kunna frigöra operationssalar för patientgruppen på Karolinska.

¹ Nuvarande väntetider: Endokrinologi 1 månad, ev bröstförstoring 3 månader, logoped 6 månader

Psykologiskt stöd till patienter

Förvaltningen anser att patienternas behov av psykologiskt stöd kan förbättras - under hela processen från utredning till behandling inklusive operation och tiden efter. Beställaren har därför genom vårdavtal 2017, initierat att tillgången till psykologiskt stöd till vuxna patienter med könsdysfori utökas.

Ökad kunskap om transpersoners liv och livsvillkor inom psykiatri

I ANOVAS uppdrag ingår att ge konsultationer och informera remitterter och vårdgrannar om patientgruppen och dess behandling. Vidare erbjuda dem utbildningar och metodutveckling, samt fungera som ett stöd för vårdgivare som kommer i kontakt med patientgruppen. ANOVA har påbörjat ett arbete för ökad tillgänglighet genom att utveckla virtuella verktyg för att genomföra möten med patienter och vårdgrannar via säker "videolänk".

ANOVA anordnar seminarier för läkarstudenter och erbjuder även informationsföreläsningar till personal inom psykiatri – de utnyttjas i varierande utsträckning och kan vara ett utvecklingsområde. Inom ramen för sitt undervisningsåtagande tar ANOVA emot ST-läkare i psykiatri, utrymme finns för fler.

Barbro Naroskyin
Hälso- och sjukvårdsdirektör

Anna Ingmanson
Avdelningschef

Skrivelse av Håkan Jörnehed (V) om väntetider och vårdköer inom vården för transpersoner

Sverige var det första landet i världen som 1972 införde en lag med ett regelverk för byte av juridiskt kön och tillstånd för underlivskirurgi. Idag är det över 300 personer per år som fullföljer behandling och ändring av juridiskt kön. Där Stockholms läns landsting ligger i framkant både när det gäller vårdutbud, kunskap och kompetens. Dock finns det i dag inte tillräckliga resurser för att svara upp mot det ökande antal personer vilket resulterat i att väntetiderna ökat. Idag är enligt våra uppgifter väntetiden till första mötet för utredning 6-14 månader, vilket är orimligt länge.

På grund av dessa väntetider, tillsammans med praxis från Socialstyrelsens rättsliga råd om att man måste ha varit under vård i minst två års tid för att för att få tillstånd att byta könstillhörighet, kan det dröja upp till fem år innan processen är klar. Alla vet att just väntan och ovisshet tär på den psykiska hälsan och gruppen transpersoner är inget undantag. Flera vittnar om att just väntetiden och bristen på vård gör att många patienter i denna grupp mår psykiskt dåligt

Stockholms läns landsting har stöttat för att skapa en god vårdkedja från start till den livslånga uppföljning som denna typ av insatser medför. Dock finns mer att göra.

Väntetiderna för både unga och äldre transpersoner att komma i kontakt med psykiatrin för att ha någon att tala med under denna process är alldeles för lång. Och det är allvarligt. Självordfrekvensen bland unga transpersoner är mycket högre jämfört med ungdomar i samma ålder. Transpersoner är därmed en utsatt grupp som bör få den stöd och hjälp de behöver för att leva ett gott liv.

Den kraftiga ökningen av personer som söker för utredning och behandling har bidragit till att landstingets resurser idag inte är tillräckliga. Hur gör vi för att möta de vårdbehov som idag finns gällande gruppen transpersoner?

Jag önskar därmed svar på följande frågor:

1. Har åtgärder vidtagits och i så fall vilka, för att minska vårdköerna för transpersoner som önskar utredning, behandling och tillstånd för byte av juridiskt kön samt underlivskirurgi?
2. Hur förbättrar vi vårdkedjan och minskar trösklarna för transpersoner att få kontakt med psykiatrin i rimlig tid? Hur ökar vi kunskapen om transpersoner liv och livsvillkor inom psykiatrin?